

УДК 336.74(477)

В.М. ВАРЕНИК, кандидат економічних наук, доцент
Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля

КЛАСИФІКАЦІЯ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

Обґрунтовано необхідність структурування грошових потоків. Розглянуто існуючі класифікаційні ознаки грошових потоків та доповнено 6 новими. Розглянуто зміст кожної класифікаційної ознаки.

Ключові слова: грошовий потік, класифікація грошових потоків.

Постановка проблеми. Для забезпечення ефективності управління грошовими потоками необхідно їх структурувати. Структурування грошових потоків [6, с. 59] – це формування упорядкованої сукупності грошових потоків відповідно до встановленого критерію (або групи критеріїв) та визначення їх базових функціонально-організаційних особливостей.

Структурування дає можливість забезпечити нівелювання впливу особливостей окремих грошових потоків на процес управління за рахунок формування об'єкта управління на основі цільової вибірки грошових потоків, а також спрощення та зменшення обсягів інформаційної бази прийняття управлінських фінансових рішень за рахунок використання результатуючих показників (як загальних, так і часткових). Тому для якісного управління грошовими потоками в економіці та прийняття управлінських рішень необхідно виокремити основні класифікаційні ознаки грошових потоків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання стосовно класифікації грошових потоків не достатньо досліджено у вітчизняній літературі, хоча багато вчених розглядають його та виокремлюють доволі багато класифікаційних ознак, які досить часто повторюються. Так, питання стосовно класифікації грошових потоків розглядали Г.М. Азаренкова [1],

О.В. Єрмошкіна [2], О.В. Майборода [3], А.М. Поддєрьогін [4], Т.М. Притула [5], Л.О. Коваленко, Л.М. Ремньова [7], Е.М. Сорокіна [8], Т. Райс [9], Л.О. Лігоненко, Г.В. Ситник [20], Ю.Н. Тронін [11], І.О. Бланк [12] та ін.

Постановка завдання. Мета цієї статті – обґрунтувати необхідність структурування грошових потоків, розглянути існуючі класифікаційні ознаки грошових потоків та доповнити новими, дослідити зміст кожної доповненої класифікаційної ознаки.

Виклад основного матеріалу дослідження. У наукових джерелах існує єдиний підхід щодо трактування дефініції «класифікація», згідно з яким класифікація – поділ, рознесення об'єктів, понять, назв за класами, групами, розрядами, за якого до однієї групи потрапляють об'єкти, що мають будь-яку спільну ознаку [13, с. 301]; процес поділу заданої множини об'єктів обліку згідно з прийнятою системою поділу на класифікаційні групи [14, с. 276].

Під класифікацією грошових потоків ми розуміємо їх групування за відповідними класами.

У процесі класифікації грошових потоків необхідно враховувати їх загальну мету, під якою розуміють забезпечення необхідною інформацією про стан руху грошових коштів в економіці, інакше кажучи, користувачів. Користувачами такої

інформації є юридичні, фізичні особи та органи державної влади, які потребують інформації для прийняття рішень стосовно управління грошовими потоками.

Таким чином, для того, щоб визначитися з класифікацією грошових потоків необхідно визначитися з метою, заради якої будемо класифікувати грошові потоки за об'єктами.

У цілому, результати проведеного дослідження міжнародних і вітчизняних джерел [1–14], що розглядають питання класифікації грошових потоків, дозволяють констатувати:

1) відсутність єдиного комплексного підходу при розробці різних типів класифікації грошових потоків;

2) дублюються класифікаційні ознаки у різних вчених;

3) забагато класифікаційних ознак, які повторюють вже існуючі.

З метою вирішення окресленого кола питань щодо формування теоретичних засад класифікації грошових потоків доцільно систематизувати та доповнити їх новими. Пропонуємо класифікацію грошових потоків, яку слід розглядати за класифікаційними ознаками, які наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Класифікація грошових потоків у національній економіці

Класифікаційна ознака	Види грошових потоків
1) За напрямками руху	– Вхідні – Вихідні
2) За видом валюти	– У національній валюті – В іноземній валюті – В колективній валюті*
3) За характером	– Внутрішній – Зовнішній
4) За розподілом у часі	– Поточні (теперішні) – Очікувані (майбутні) – Минулі*
5) За формами використаних грошових коштів	– Готівковий – Безготівковий
6) За видом діяльності	– Від операційної діяльності – Від фінансової діяльності – Від інвестиційної діяльності
7) За суб'єктами*	– Юридичних осіб – Фізичних осіб – Держави – Міждержавні – Міжінституційні
8) За видами економічної діяльності*	– За класифікацією квед
9) За масштабами*	– Держави – Областей – Регіонів
10) За сегментами*	– Сегмент державних фінансів – Сегмент приватних фінансів – Сегмент міжнародних фінансів
11) За рівнями управління*	– Макрорівень – Мезорівень – Мікрорівень
12) За каналами руху*	– Кредитний; – Валютний; – Фінансування; – Розрахунковий; – Інвестиційний; – Цінних паперів та дорогоцінних металів

*Авторська розробка.

Коротко викладемо сутність кожної з класифікаційних ознак грошового потоку.

Окремої уваги заслуговує поділ грошових потоків за напрямками руху. У спеціальній літературі за цією ознакою розрізняють такі грошові потоки: вхідні та вихідні [6, с. 62]. Вхідні грошові потоки характеризують надходження грошових коштів від операційної, фінансової та інвестиційної діяльності. Вихідні грошові потоки – видаток грошових коштів від усіх видів діяльності. За допомогою зазначеної класифікаційної ознаки виокремлені користувачі інформації зможуть аналізувати інформацію щодо руху грошових потоків держави.

Класифікація грошових потоків за видом валюти, що використовується, необхідна для отримання інформації стосовно того, у якій валюті в основному органи державного управління виконують грошові операції, на яких ринках працюють. За цією класифікаційною ознакою в спеціальній літературі [10, с. 15] грошові потоки поділяються на: грошовий потік у національній валюті та в іноземній валюті.

Грошовий потік у національній валюті характеризує ту частину сукупного грошового потоку, який обслуговується національною валютою. Грошовий потік в іноземній валюті характеризує ту частину сукупного грошового потоку, який обслуговується валютою інших країн, тобто іноземною валютою.

Грошовий потік у колективній валюті характеризує ту частину сукупного грошового потоку, який обслуговує міждержавні відносини та розрахунки у межах міждержавних організацій.

Класифікація грошових потоків за характером передбачає їх поділ на внутрішні та зовнішні. Внутрішній грошовий потік характеризує сукупність надходжень та видатків грошових потоків, які здійснюються у межах держави. Зовнішній грошовий потік характеризує сукупність надходжень та видатків грошових потоків, які здійснюються за межами держави.

З метою огляду на необхідність залучення довгострокового капіталу, реалізації інвестиційних проектів виникає необхідність класифікації грошових потоків за критерієм «розподіл у часі». За цією класифікаційною ознакою науковці [6, с. 60; 12, с. 128; 10, с. 12] поділяють їх на поточні (теперішні) грошові потоки, очікувані (майбутні) та минулі.

Поточні (теперішні) грошові потоки характеризують теперішню вартість грошових потоків, яка отримується шляхом дисконтування (тобто визначення поточної (теперішньої) вартості грошей) і враховує фактор часу, інфляції та ризику. Очікувані (майбутні) грошові потоки характеризують майбутню вартість, тобто на певний момент часу. Минулі грошові потоки характеризують потоки грошових коштів, які відбувались у минулому та які необхідні для аналізу даних.

Класифікаційна ознака за формами використаних грошових коштів передбачає їх поділ на готівкові та безготівкові. Готівковий грошовий потік передбачає рух коштів у готівковій формі, а безготівковий – у безготівковій формі.

Найпоширенішою класифікаційною ознакою є поділ грошових потоків залежно від виду економічної діяльності. Учені в основному розглядають зазначену класифікаційну ознаку тільки на рівні підприємства, визначають її як класифікацію залежно від виду господарської діяльності підприємства. На макрорівні цю класифікаційну ознаку слід визначати залежно від виду діяльності, де виокремлюють грошові потоки від операційної, фінансової та інвестиційної діяльності.

Також з огляду спеціалізованої літератури [1–14] видно, що автори не приділяють уваги визначенню операційної, фінансової та інвестиційної діяльності держави. Тому згідно з додатком № 3 до наказу Державного казначейства України [15] «Звіту про рух грошових коштів» операційна діяльність – це діяльність, яка включає операційні доходи та видатки. До операційних доходів відносять податкові надходження, неподаткові надходження, доходи від операцій з капіта-

лом, офіційні трансферти та цільові фонди. До операційних видатків належать поточні видатки та кредитування. Фінансова діяльність включає запозичення, погашення, надходження від приватизації державного майна та фінансування за активними операціями. Інвестиційна діяльність включає інвестиційні доходи, які позначаються нульовими, та інвестиційні видатки, які включають капітальні видатки.

Критична оцінка інших пропозицій, що викладено в спеціальній літературі [1–14], свідчить про можливість їх часткового використання з метою систематизації напрямів класифікації грошових потоків.

Для комплексного вирішення питань класифікації грошових потоків пропонуємо додаткові класифікаційні ознаки, за якими необхідно групувати грошові потоки в економіці:

- 1) за суб'єктами;
- 2) за видами економічної діяльності;
- 3) за сегментами;
- 4) за рівнями управління;
- 5) за масштабами;
- 6) за каналами руху грошових потоків.

Наведемо характеристику запропонованих класифікаційних ознак та кожного з визначених видів грошових потоків в економіці.

Використання класифікаційної ознаки «за суб'єктами» передбачає групування грошових потоків залежно від суб'єкта управління грошовими потоками. Грошові потоки можуть формуватись у різних суб'єктів господарювання.

Відповідно, за класифікаційною ознакою «за суб'єктами» доцільно розглядати такі види грошових потоків:

– грошові потоки юридичних осіб – характеризують грошові потоки, які формуються у юридичної особи і акумулюють у собі всі види грошових потоків, що супроводжують і обслуговують процес її господарської діяльності;

– грошові потоки фізичних осіб – характеризують грошові потоки, які формуються у фізичної особи і акумулюють у собі всі види грошових потоків, що супроводжують і обслуговують процес її господарської діяльності;

– грошові потоки держави – характеризують грошові потоки, які формуються у держави і акумулюють у собі всі види грошових потоків, що супроводжують і обслуговують процес господарської діяльності державних підприємств;

– міждержавні грошові потоки – характеризують грошові потоки, які формуються у процесі взаємозв'язку між державами і акумулюють у собі всі види грошових потоків, що супроводжують і обслуговують процес взаємовідносин між державами;

– міжінституційні грошові потоки – характеризують грошові потоки, які формуються у процесі взаємозв'язку між інституціями і акумулюють у собі всі види грошових потоків, що супроводжують і обслуговують процес взаємодії інституцій.

За видами економічної діяльності доцільно виокремлювати такі види грошових потоків за класифікацією КВЕД: сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство; переробна промисловість, добувна промисловість, розробка кар'єрів та інша промисловість; постачання електроенергії, газу, пари та кондиціонованого повітря; водопостачання; каналізація, поводження з відходами; будівництво; оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів; транспорт, складське господарство, поштова і кур'єрська діяльність, тимчасове розміщення та організація харчування; інформація та телекомунікації; операції з нерухомим майном; професійна, наукова та технічна діяльність; діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування; освіта; охорона здоров'я та надання соціальної допомоги; мистецтво, спорт, розваги й відпочинок; надання інших видів послуг; діяльність домашніх господарств; діяльність екстериторіальних організацій і органів.

Перш ніж класифікувати грошові потоки за класифікаційною ознакою «за сегментами» необхідно уточнити поняття «сегмент у національній економіці». З точки зору використання поняття «сегмент» в управлінні грошовими потоками

у національній економіці розуміємо поле, у якому рухаються грошові кошти. Тобто це частина, сукупність грошових потоків, які рухаються за відповідними напрямками в цих сегментах.

За сегментами доцільно виокремити грошові потоки: сегмента державних фінансів – сукупність грошових потоків, які формуються на державному рівні; сегмента приватних фінансів – сукупність грошових потоків, які формуються на приватному рівні, тобто рівні юридичних та фізичних осіб; сегмента міжнародних фінансів – сукупність грошових потоків, які формуються на міжнародному рівні.

За рівнями управління доцільно виокремлювати такі види грошових потоків: макрорівень – сукупність грошових потоків, які формуються на рівні держави; мезорівень – сукупність грошових потоків, які формуються на рівні регіонів; мікрорівень – сукупність грошових потоків, які формуються на рівні підприємства.

За масштабами діяльності слід виокремити грошові потоки: держави – сукупність грошових потоків, які відображають рух грошових коштів по країні в цілому; областей – сукупність грошових потоків, які відображають рух грошових коштів за окремими областями; регіонів – сукупність грошових потоків, які відображають рух грошових коштів за окремими регіонами.

За каналами руху грошових потоків пропонуємо виокремити такі грошові потоки:

- кредитний канал грошових потоків – це розповсюдження грошових коштів за допомогою кредитування. Цей канал можливий між банківськими установами і юридичними та фізичними особами, між НБУ та комерційними банками, між міжнародними організаціями і державою тощо;

- валютний канал грошових потоків – це розповсюдження грошових коштів за допомогою виконання операцій у валюті;

- канал фінансування грошових потоків – це розповсюдження грошових коштів за допомогою безоплатного фінан-

сування. Цей канал можливий між державним бюджетом і місцевими бюджетами (дотації вирівнювання), між державним бюджетом і юридичними та фізичними особами – цей грошовий канал є пересуванням коштів щодо виділення субсидій, субвенцій, дотацій з державного бюджету юридичним та фізичним особам. Між місцевими бюджетами цей грошовий канал є пересуванням коштів з місцевих бюджетів місцевим бюджетам, наприклад, фінансування спільної території;

- розрахунковий канал грошових потоків – це розповсюдження грошових коштів за допомогою виконання розрахункових операцій;

- інвестиційний канал грошових потоків – це розповсюдження грошових коштів за допомогою інвестування коштів;

- цінних паперів та дорогоцінних металів – це розповсюдження грошових коштів за допомогою купівлі цінних паперів та дорогоцінних металів.

Висновки та прогнози. Проведений аналіз літературних джерел показав, що на сьогоднішній момент відсутній єдиний комплексний підхід щодо розробки різних типів класифікації грошових потоків, науковці виокремлюють доволі багато класифікаційних ознак, які повторюють вже існуючі.

Тому для комплексного вирішення питань класифікації грошових потоків за результатами проведеного попереднього дослідження виокремлено та систематизовано грошові потоки за відповідними групами, доповнено 6 новими класифікаційними ознаками, за якими необхідно групувати грошові потоки: 1) за суб'єктами; 2) за видами економічної діяльності; 3) за сегментами; 4) за рівнями управління; 5) залежно від масштабів діяльності; 6) згідно з каналами руху грошових потоків.

Отже, використання визначених теоретичних засад класифікації грошових потоків в економіці сприяє формуванню загальної уяви про сутність грошових потоків та забезпечує запровадження комплексного підходу до управління грошовими потоками у національній економіці.

Список використаних джерел

1. Азаренкова Г.М. Фінансові потоки в системі економічних відносин: монографія / Г.М. Азаренкова. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2006. – 328 с.
2. Єрмошкіна О.В. Система управління фінансовими потоками промислового підприємства: автореф. дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.08 / О.В. Єрмошкіна. – Донецьк, 2009. – 31 с.
3. Майборода О.В. Управління фінансовими потоками підприємства: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.04.01 / О.В. Майборода. – Суми, 2006. – 22 с.
4. Поддєрьогін А.М. Ефективність управління грошовими потоками підприємства / А.М. Поддєрьогін, Я.І. Невмержицький // Фінанси України. – 2007. – № 10. – С. 119–127.
5. Притула Т.М. Теоретичні підходи до визначення поняття фінансових потоків / Т.М. Притула // Економічний простір. – 2008. – № 19. – С. 141–148.
6. Фінансовий менеджмент: підручник / кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін. – К.: КНЕУ, 2005. – 536 с.
7. Коваленко Л.О. Фінансовий менеджмент: навч. пос. / Л.О. Коваленко, Л.М. Ремньова. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2005. – 485 с.
8. Сорокіна Е.М. Анализ денежных потоков предприятия: теория и практика в условиях реформирования российской экономики / Е.М. Сорокіна. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Финансы и статистика, 2004. – 1796 с.
9. Райс Т. Финансовые инвестиции и риск / Т. Райс, Б. Койли; сокр. пер. с англ. под общей ред. М.А. Гольцберга, Л.М. Хасан-Бек. – К.: ВНУ, 1995. – 592 с.
10. Лігоненко Л.О. Управління грошовими потоками: навч. посіб. / Л.О. Лігоненко, Г.В. Ситник. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2005. – 255 с.
11. Анализ финансовой деятельности предприятия / Ю.Н. Тронин. – М.: Альфа-Пресс, 2005. – 201 с.
12. Бланк И.А. Управление денежными потоками / И.А. Бланк. – Ника-Центр, Эльга, 2002. – 736 с.
13. Вовчак І.С. Інформаційні системи та комп'ютерні технології в менеджменті: навч. пос. / І.С. Вовчак. – Тернопіль: Карт-бланш, 2001. – С. 12–17.
14. Білуха М.Т. Фінансовий контроль: теорія, ревізія, аудит: підручник / М.Т. Білуха, Т.В. Микитенко. – К.: Українська академія оригінальних ідей. – 2005. – 888 с.
15. Наказ державного казначейства України «Про внесення змін до наказу Державного казначейства України від 29.10.2010 N 400» від 2 березня 2011 року N 50. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/DKU1096.html.

Обоснована необхідність структуризації грошових потоків. Розглянуті існуючі класифікаційні ознаки грошових потоків і доповнені 6 новими. Розглянуті компоненти кожного класифікаційного признака.

Ключевые слова: *денежный поток, классификация денежных потоков.*

The necessity of structuring monetary flows is grounded. The existing classification features of monetary flows are observed. They are supplemented by 6 new ones. The components of each classification attribute are considered.

Key words: *monetary flow, monetary flow classification.*

Одержано 24.09.2013.